

звільняли від покарання зі зняттям судимості.

Також виникала кримінальна відповідальність за: ухилення від мобілізації на роботи у виробництві, на будівництві та сільському господарстві; поширення неправдивих чуток, які породжували тривогу серед населення; за невиконання колгоспниками підвищеного обов'язкового мінімуму трудоднів.

**Список використаних джерел:**

1. Історія держави і права СРСР. Частина 2. Під ред. Чистякова О. І. та Ю. С. Кукушкіна - вид. Московського університету - 1986.

2. Указ Президії Верховної Ради СРСР від 06.07.1941 «Про відповідальність за поширення у воєнний час брехливих чуток, що збуджують тривогу серед населення».

## **УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ АНТИФАШИСТСЬКИЙ РУХ ОПОРУ: СПІЛЬНЕ І ОСОБЛИВЕ**

**Кладченко М.О.,**

студент навчально-наукового інституту права та психології

Національної академії внутрішніх справ

*Науковий керівник:* професор кафедри загальноправових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент Панібудьласка А.В.

Одним з видатних явищ Другої світової війни є антифашистський рух Опору в Європі. Антифашистська боротьба велася в усіх країнах, що опинилися під владою нацистів та їх союзників. Важливою складовою європейського Опору був рух Опору в Україні. Далеко не в усіх країнах антифашистська боротьба від початку мала назву рух Опору. Проте, попри національні та історичні особливості, в кожній європейській країні антифашистський рух мав спільні риси і розвивався за схожими закономірностями. Учасниками руху Опору слід вважати всі організації та окремих осіб, які ставили собі за мету вигнання окупантів з власної країни та брали участь в антифашистській боротьбі. Причому, така мета і така боротьба не повинні бути головними чи єдиними в діяльності цих організацій та осіб. Особливо складною була політична ситуація у Центральній та

Південно-Східній Європі, де різні угруповання Опору взаємно поборювали одне одного. В окупованій Польщі, наприклад, Армія Крайова вела боротьбу проти нацистів, домагаючись відновлення довоєнного конституційного ладу. При цьому Армія Крайова стояла на антисепаратистських та антикомуністичних позиціях і вела боротьбу проти інших учасників руху Опору: УПА, Литовської визвольної армії, Гвардії (Армії) Людової, радянських формувань. Польська ж Армія Людова боролася проти окупантів, але водночас суперничала з Армією Крайовою. Вона була опозиційною до польського уряду у вигнанні та домагалася встановлення прорадянської влади, тобто виступала проти існуючого конституційного ладу. Течії руху Опору в Україні й у Європі в цілому можна поділити на дві основні групи: комуністичні та некомуністичні («буржуазні»). Якщо перші прагнули негайно розпочати нещадну боротьбу з окупантами, не рахуючися з втратами, то другі, як правило, були більш пасивними. Зокрема, більша, порівняно з радянським рухом Опору, пасивність українського Опору пояснювалася його відповідною стратегією, яка отримала назву атантизм. Атантизм передбачав накопичення сил, відмову від активності у веденні збройної боротьби, аби не провокувати масових каральних акцій окупантів проти мирного населення, збереження власних кадрів та в чеканні слушного моменту для збройного виступу. Боротьба обмежувалася індивідуальним терором, саботажем, окремими диверсіями, антифашистською пропагандою, розгалуженням підпільної мережі, накопиченням зброї. Цієї стратегії дотримувалися Армія Крайова, четники в Югославії, албанська Баллі комбетар, Литовська визвольна армія, грецька ЕДЕС. Різноманітність ідеологій та цілей серед учасників руху Опору не є унікальним українським явищем. В історії виділяють як загальні цілі руху Опору (звільнення країни від німецько-фашистських окупантів), так і цілі, що віддзеркалювали різні соціальні та політичні інтереси учасників Опору, котрі нерідко могли бути протилежними. Причому головна лінія поділу проходила між марксистськими прорадянськими і так званими «буржуазними» організаціями. Не була однаковою активність всіх сил, що брали участь в Опорі, нерідко змінювалися їхні погляди та програми. В більшості окупованих країн з окупантами боролосся кілька

організацій. Рух Опору народів, що не мали державності на початок Другої світової війни (Україна і країни Балтії), мав деякі особливості. Ці народи певний час сподівалися на можливість отримання незалежності за допомогою країн Троїстого блоку. Однак, невдовзі стало зрозуміло, що «визволителі» лише замінили одну окупацію на іншу. Після цього ілюзії значною мірою розвіялись і національні сили включились в антифашистську боротьбу. Саме через це ОУН- УПА, будучи одночасно і антифашистським, і антикому- ністичним, і національно-визвольним рухом, відповідно вела війну на три фронти: проти німецьких, радянських і польських окупантів. В Україні рух Опору поділявся не просто на політичні, а на національно-політичні фракції: 1) Український (інакше - національний) рух Опору, поширений переважно у Галичині, Західній Волині, Буковині. Український Опір об'єднував не лише членів ОУН Бандери та УПА, а й просто осіб, які прагнули створення незалежної Української держави. 2) Радянський рух Опору, поширений на підрадянській Україні. Хоча близько половини учасників радянського Опору складали етнічні українці, їх об'єднувало почуття причетності до СРСР, усвідомлення себе в першу чергу, як «радянських людей», і тільки потім як українців. В більшості своїй позбавлені національної свідомості, в поняття українець і Україна вони радше вкладали територіальний, ніж національний зміст. Україну представники цього руху розглядали не інакше, як складову Радянського Союзу. 3) Польський рух Опору, поширений на Волині, Галичині і частково на Поділлі. Польські антифашисти ставили собі за мету відновлення польської держави в довоєнних кордонах. Для ОУН-УПА головним ворогом була не Німеччина, а СРСР. Тому головною формою діяльності українського Опору була пропаганда самостійницьких ідей, поруч із критикою як радянського, так і німецького імперіалізму. Здійснення масової збройної боротьби, економічних диверсій проти німців визнавалося шкідливим, оскільки посилювало головного з ворогів - СРСР. Успіх своєї стратегії ОУН пов'язувала з тим, що війна ослабить обидві держави, і вони не зможуть перешкодити створенню незалежної України. Більша, в порівнянні з радянськими партизанами і підпільниками, певна пасивність ОУН-УПА у веденні збройної боротьби проти

окупантів була характерною ознакою для некомуністичних течій європейського Опору. Проте при наближенні військ антигітлерівської коаліції відбувалася різка активізація Опору. Наприклад, керівництво АК протягом 1942 - першої половини 1943 рр. прямо забороняло своїм підлеглим активно боротися з окупантами аби не нести даремних втрат. Антифашистам демократичного і монархічного спрямувань допомагали англо-американські війська, комуністам - СРСР. Хоча бували й винятки. В міру посилення впливу комуністичних партизан в Югославії англійці переадресували свою допомогу з четників на партизан. Під час Варшавського повстання 1944 р. полякам скидали потрібні вантажі не лише англійські, але й радянські літаки. Єдина велика організація руху Опору в Європі, яка за весь період війни не отримувала жодної допомоги від союзників, була УПА. Крім того, в розпорядженні антифашистів всіх окупованих країн Європи були офіцерські кадри, які мали досвід служби в національних арміях, а часто і військовий досвід. Проте УПА, через відсутність національної держави та армії, практично не мала у своєму розпорядженні кадрових офіцерів, які могли б очолити антифашистську боротьбу і зробити її більш організованою та ефективною. Власне 1943 рік став роком активізації антифашистської боротьби. Зумовлено це було стратегічним переломом у ході воєнних дій на фронтах, коли стала зрозумілою неминуча поразка Німеччини та її сателітів. Цьому також сприяли зростання невдоволення населення окупаційним режимом, накопичення антифашистами досвіду підпільної і партизанської боротьби, збільшення матеріальної допомоги. Серед іншого, про активізацію Опору свідчили нові завдання, що ставили перед собою антифашистські організації. Так, у лютому 1943 р. Болгарська робітничка партія приймає директиву про переростання збройної боротьби у повстання, компартія Албанії у березні 1943 р. ухвалила рішення про підготовку всенародного повстання проти окупантів. У другій половині 1943 р. створена Литовська визвольна армія. 9 вересня 1943 р. Християнсько-демократична, Ліберальна, Соціалістична, Комуністична партії, Партія дії, Партія демократичної праці утворили Комітет національного визволення Італії. Ця подія вважається початком загальнонаціонального руху

Опору. У грудні 1943 р. чеський уряд у Лондоні погодився на створення партизанських груп у Чехії. Протягом 1943-1944 рр. відбувається поступове зміщення акценту боротьби «буржуазних» формувань Опору у Центральній та Південно-Східній Європі з антифашистського на антикомуністичний. Глибокі ідеологічні та національні протиріччя врешті призвели до початку в Західній Україні громадянської війни між учасниками різних антифашистських течій. Подібним чином спалахнула громадянська війна в Греції, Албанії, Югославії. А от у західноєвропейських країнах та Чехословаччині ліберально-демократичні сили руху Опору пішли на союз з комуністами в інтересах визволення своїх країн. Зокрема, у лютому 1944 р. бойові загони всіх організацій французького Опору, включно з комуністами, об'єдналися в єдину централізовану армію (ФФІ).

Отже порівняння діяльності руху Опору в Україні та інших європейських країнах вказує на наявність схожих рис: присутність у русі Опору різних політичних течій; атантизм «буржуазних» організацій Опору; активізація антифашистської боротьби з 1943 року; поступове зміщення акценту боротьби «буржуазних» формувань Опору у Центральній та Південно-Східній Європі з антифашистського на антикомуністичний, часто з розгортанням громадянської війни; організація масових збройних повстань проти окупантів при наближенні військ антигітлерівської коаліції. Разом з тим помітними є й відмінності у розвитку руху Опору в Україні та інших європейських країнах: наявність не політичних, а національно-політичних течій в русі Опору; відсутність державності та національної армії призвела до нестачі матеріальної допомоги національному руху Опору та дефіциту офіцерських кадрів, що суттєво впливало на розгортання антифашистської боротьби. Таким чином, порівняння боротьби проти окупантів на території України та інших країн Європи вказує на те, що антифашистська боротьба в Україні мала місцеві особливості, але розвивалася за загальноєвропейськими закономірностями, і є невід'ємною частиною європейського руху Опору.

#### **Список використаних джерел:**

1. Движение Сопротивления в странах Восточной Европы: Круглый стол // Новая и новейшая история. - 1990. - № 6. - С. 95-96.

2. Козлітін В. Д. Друга світова війна 1939-1945 рр.: Навч. посібник. - Х.: РА, 2001.
3. Слободянюк М. А. Антифашистський рух Опору в Південній Україні (1941-1944рр.): дис... канд. іст. наук. - Дніпропетровськ, 2002.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України. - Ф. 62. - Оп. 1. - Спр. 156. - Арк. 56.
5. Яровий В. І. Новітня історія країн Східної Європи. 40-ві - 90-ті роки XX ст. Курс лекцій. - К.: Генеза, 1997.
6. Яровий В. І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн XX століття. - К.: Генеза, 2005.

## **ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИЦЬ СРСР ПІД ЧАС ВІЙНИ 1941- 1945 РОКІВ**

**Намазов А.Е.,**

студент навчально-наукового інституту права та психології

Національної академії внутрішніх справ

*Науковий керівник:* професор кафедри загальноправових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Сергєєв І.С.

В період Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років основні функції, завдання, напрями і форми діяльності митних органів визначалися митною політикою СРСР, яка, з одного боку, керувалася завданнями зовнішньої торгівлі в умовах боротьби з фашистською Німеччиною та її союзниками, а з іншого, нагальною потребою розвитку внутрішнього виробництва з метою збереження та зміцнення економіки держави [1, с.187].

У період війни радянські зовнішньоторговельні операції продовжували здійснюватися як за кордоном, так і на територіях СРСР, не порушених військовими діями. За угодою від 16 серпня 1941 між СРСР і Великобританією про взаємні поставки і кредити СРСР зобов'язався поставляти ряд товарів Великобританії. Дозволи на вивезення видавалися Імпортом управління Східного управління Народного Комісаріату Зовнішньої Торгівлі. Експортувалися такі види товарів як лісоматеріали, целюлоза, азбест, льон, магнезит, смола, бавовна, руда, шерсть, хутро та інші товари. Імпортувалося продовольство, худоба та інші товари з Монголії, Туви, Китаю, країн Південно-